

TAZIIQ VA ZO'RAVONLIKNI OLDINI OLISH TENG HUQUQ VA IMKONIYATLARNI TA'MINLASHNING MUHIM ASOSLARIDAN BIRI

Narqulova Muqaddas Ulug'bekovna

TTA Urganch filiali "Ijtimoiy fanlar" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish sohasida olib borilayotgan sa'y-harakatlar, shuningdek xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va jamiyatda faolligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar xususida so'z yuritilgan.

Аннотация. В статье рассматриваются усилия по защите женщин от всех форм притеснения и насилия, а также меры, направленные на поддержку женщин и повышение их активности в обществе.

Annotation. This article discusses efforts to protect women from all forms of oppression and violence, as well as measures aimed at supporting women and increasing their activity in society.

Kalit so'zlar. Tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlanuvchilar, jabrlanuvchi huquqlari, gender siyosati, tuzatish dasturi, profilaktik ta'sir, yakka tartibdagi chora-tadbirlar, gender tenglik, "Ayollar daftari", psixologik yordam.

Ключевые слова. Жертвы притеснений и насилия, права жертв, гендерная политика, исправительная программа, профилактическое воздействие, индивидуальные меры, гендерное равенство, «Женская тетрадь», психологическая поддержка.

Keywords. Victims of harassment and violence, victims' rights, gender policy, correctional program, preventive impact, individual measures, gender equality, "Women's notebook", psychological support.

Kirish. Bugungi kunda jamiyatda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning ijtimoiy hayotning barcha tarmoqlarda faol ishtirokini ta'minlash, orzu va maqsadlarini amalga oshirishga ko'maklashish, iqtidor va iste'dodlarini yuzaga chiqarishda amaliy yordam berish va jamiyatda mustahkam va muhim o'rin egallashlarini rag'batlantirish maqsadida qator chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda.

Asosiy qism. Alohida ta'kidlash joizki, mamlakatimizda jamiyatda uchrashi mumkin bo'lgan turli ko'ngilsiz vaziyatlar, xususan xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish sohasida ham qator huquqiy asoslar yaratilgan. Xotin-qizlarga nisbatan jismoniy, ruhiy, jinsiy yoki iqtisodiy ta'sir o'tkazish yoki bunday ta'sir o'tkazish choralari qo'llash bilan tahdid qilish orqali ularning hayoti, sog'ligi, jinsiy daxlsizligi, sha'ni, qadr-qimmatini va qonun bilan himoya qilinadigan boshqa huquqlari va erkinliklariga tajovuzlardan himoya qilish bugungi kunning dolzarb masalalaridandir. Xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik sodir etishga olib keladigan sabablar hamda shart-sharoitlarni aniqlash va bartaraf etishga, jamiyatda xotin-qizlarni zo'ravonlikdan xoli bo'lish huquqlaridan xabardorligini oshirishga qaratilgan iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, tibbiy va boshqa chora-tadbirlar tizimi ishlab chiqilgan. Shuningdek, xotin-qizlarning hayoti, sog'ligi uchun paydo bo'lgan xavfni bartaraf etish, tezkor chora-tadbirlarni talab qiladigan hayotiy vaziyatlar yuz berganda xotin-qizlarning xavfsizligini

ta'minlash, shuningdek jabrlanuvchiga nisbatan tazyiq o'tkazgan va zo'ravonlik sodir etgan shaxsning takroran g'ayriqonuniy xatti-harakatlariga yo'l qo'ymaslik maqsadidagi iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, tashkiliy, psixologik va boshqa tushadigan kechiktirib bo'lmaydigan tadbirlar tizimi joriy etilib amaliyotga tatbiq etilgan [1].

Tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlanuvchilar:

- o'ziga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik sodir etilganligi yoki ularni sodir etish tahdidi to'g'risidagi ariza bilan tegishli vakolatli organlarga hamda tashkilotlarga yoxud sudga murojaat etish;
- maxsus markazlarda, shuningdek bepul telefon liniyasi orqali tekin huquqiy maslahat, iqtisodiy, ijtimoiy, psixologik, tibbiy va boshqa yordam olish;
- ichki ishlar organlariga himoya orderi berish to'g'risidagi talab bilan murojaat qilish, himoya orderi shartlari buzilgan taqdirda esa, ularni bu haqda xabardor qilish;
- sodir etilgan tazyiq va zo'ravonlik natijasida o'ziga yetkazilgan moddiy zararining o'rni qoplanishi hamda ma'naviy ziyon kompensatsiya qilinishi to'g'risidagi talab bilan sudga murojaat etish kabi huquqlar bilan ta'minlangan. Shu bilan bir qatorda, tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlanuvchi yetkazilgan moddiy zararining o'rnini qoplash hamda ma'naviy ziyonni kompensatsiya qilish to'g'risidagi ariza bilan sudga murojaat etganda davlat boji to'lashdan ozod qilinadi.

Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish sohasidagi gender siyosatini, davlat dasturlarini hamda strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish;
- jamiyatda xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlikka doir murosasizlik muhitini yaratish;
- xotin-qizlarning huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlari tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilinishini ta'minlash;
- jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish, qonuniylilikni mustahkamlash;
- xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlikning oldini olish, ularni aniqlash, ularga chek qo'yish uchun samarali tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni yaratish;
- xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik sodir etilishiga olib keladigan sabablar hamda shart-sharoitlarni bartaraf etish choralarini ko'rish;
- tazyiq va zo'ravonlikning oldini olish maqsadida davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari hamkorligini ta'minlash [2].

Zo'ravonlik takroran sodir etilishining oldini olish hamda zo'ravonlikdan jabrlanganning xavfsizligini ta'minlash maqsadida shaxsning zo'ravonlikka moyil xulq-atvorini o'zgartirishda unga ruhiy va ijtimoiy yordam ko'rsatishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Zo'ravonlik sodir etgan yoki uni sodir etishga moyil bo'lgan shaxs zo'ravonlik xulq-atvorini o'zgartirish bo'yicha tuzatish dasturidan o'tadi. Zo'ravonlik sodir etgan yoki uni sodir etishga moyil bo'lgan shaxsning zo'ravonlik xulq-atvorini o'zgartirish bo'yicha tuzatish dasturidan o'tish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilishni amalga oshiruvchi tegishli vakolatli organlar hamda tashkilotlarning xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik sodir etishga moyil bo'lgan yoki uni sodir etgan g'ayri ijtimoiy xulq-atvorli shaxslarni aniqlash hamda ularga profilaktik ta'sir ko'rsatish bilan bog'liq faoliyati xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va

zo‘ravnlikning oldini olishga doir yakka tartibdagi chora-tadbirlardir[4]. Xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo‘ravnlikning oldini olishga doir yakka tartibdagi chora-tadbirlar muayyan shaxsning, uning ijtimoiy muhitining o‘ziga xos xususiyatlari, ijtimoiy-maishiy sharoitlari va turmush tarzi, uning g‘ayriijtimoiy xulq-atvori, tazyiq va zo‘ravnlik sodir etishga moyilligi, shuningdek u sodir etgan tazyiq va zo‘ravnlikning ijtimoiy xavflilik darajasini tavsiflovchi boshqa omillar hisobga olingan holda qo‘llaniladi[5].

Ayni vaqtda,

- jamiyatda xotin-qizlarga tazyiq va zo‘ravnlikka nisbatan murosasizlik muhitini yaratish, xotin-qizlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta‘minlash;
 - gender tenglikni ta‘minlash siyosatini davom ettirish, xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, ularni qo‘llab-quvvatlashga doir islohotlarni amalga oshirish;
 - xotin-qizlarning ta‘lim va kasbiy ko‘nikmalar olishlari, munosib ish topishlariga har tomonlama ko‘maklashish, tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash, iqtidorli yosh xotin-qizlarni aniqlash va ularning qobiliyatlarini to‘g‘ri yo‘naltirish;
 - hududlarda, ayniqsa, qishloqlarda xotin-qizlarga ko‘rsatiladigan tibbiy-ijtimoiy xizmatlar sifatini, ular o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini ta‘minlash borasidagi ishlar samaradorligini oshirish;
 - turar joyga muhtoj xotin-qizlarni uy-joy bilan ta‘minlash, turmush va mehnat sharoitlarini yaxshilash, daromadlarini ko‘paytirish borasida tizimli chora-tadbirlarni belgilash;
 - og‘ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan xotin-qizlarga ijtimoiy-huquqiy, psixologik yordam ko‘rsatish, ularni manzilli qo‘llab-quvvatlash;
 - “Ayollar daftari” bilan manzilli ishlash, mutasaddi tashkilotlar tomonidan xotin-qizlarning muammolari o‘z vaqtida bartaraf etilishi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish izchil amalga oshirib kelinayotgan muhim vazifalardan hisoblanadi va bu “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi”da mustahkamlangan[3].
- Hulosa.** Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravnlikka uchrashi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan salbiy oqibatlarini oldini olish va o‘z vaqtida zaruriy himoya va ko‘mak ishlarini amalga oshirish orqali bu kabi ko‘ngilsiz vaziyatlarga yo‘l qo‘ymaslik jamiyatda tenglik, adolat va insonparvarlik kabi tamoyillarni yanada mustahkamlash uchun muhim asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. “O‘zbekiston”. Toshkent-2023
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi aholisini ijtimoiy himoya qilish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-175-son Farmoni. 25.07.2022
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni. 28.01.2022
4. “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravnlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi 561-son O‘RQ. 02.09.2019
5. Lex.uz